

A sarkvidékek ismeretlen tájai.

Dr. A. Supan, a jeles geográfus, hogy szembeötlő módon tüntesse fel, mennyire közeledtünk a két félgömbön a sarkokhoz, az ismeretlen sarki tájékok határait együtt, egy térképen állította össze,* melyet mellékelte rajzunk is ábrázol. Ez különösen azért tanulságos, mert a déli sarkvidéket rendszeren kisebb mértékben szokás rajzolni, mint az északit, e térképen pedig az egyazon mérték alkalmazásával érdekes összehasonlítást tehetünk, úgy, hogy a térképről közvetlenül le lehet olvasni, hogy minden délkörben mennyire közelítettük meg a pólust. Így pl. általában nem igen veték észre, hogy a 164. keleti és 160. nyugoti hosszúság közt a délsarki kutatás az északsarkit túlszárnyalta. Ha azonban a délsarki határokat az északi szárazföld felett követjük, szégyenünkre — mondja Supan — be kell vallanunk, hogy földrajzi ismereteink a déli féltekén a XIX. század végén ugyan-

azon a ponton állanak, mint a minők az északi féltekén a XVI. század végén voltak.

Az antarktikus határ nagy részében közelítőleg a szélességi körök mentén halad, s olyanformán tűnik fel — hogy triviális hasonlattal éljünk — mintha a macska kerülgetné a forró kását. Tényleg a legtöbb utazó szélességi irányban ment, a mi az eddigi délsarki kutatás két sajátságával kapcsolatos, t. i. hogy a kutatás csak a nyári hónapokra szorítkozott és kizárólag csak hajóval történt. Ez okokból nem lehetett sok időt az akadályok legyőzésére szánni és röptében kellett az elérhetőt megfogni. Csak a hol nyílt tenger, vagy — mint a Ross-féle expedíció területén — nem nagyon széles rögzös jégöv mögött szabad tenger volt, haladtak a sark felé. Az ilyen előrehaladás legfontosabbjai, kezdve a legdélibb ponttól és keletről nyugotnak számítva, a következők:

	Szélesség	Hosszúság	
	78 ⁰ 9'5" D.	161 ⁰ 27' Ny.	Ross, 1842. februárius 23.
	78 ⁰ 4'	170 ⁰ — K.	» 1841. » 2.
	76 ⁰ 49'	165 ⁰ 45' »	» 1841. » 17.
	67 ⁰ 4 ¹ / ₂ '	147 ⁰ 30' »	Wilkes, 1840. januárius 23.
	66 ⁰ —*	106 ⁰ 17' »	» 1840. februárius 14.
	66 ⁰ 43'	78 ⁰ 20' »	Nares (Challenger), 1874. februárius 16.
	66 ⁰ —*	59 ⁰ 35' »	Kemp, 1834.
	68 ⁰ 51'	12 ⁰ 22' »	Biscoe, 1831. februárius 1.
kb.	69 ⁰ 45'	2 ⁰ — Ny.	Bellingshausen, 1820. januárius 27.
	71 ⁰ 30'	14 ⁰ 51' »	Ross, 1843. márczius 5.
	74 ⁰ 15'	34 ⁰ 17' »	Weddell, 1823. februárius 20.
	68 ⁰ 10'	59 ⁰ 59' »	Larsen, 1893. december 6.
kb.	69 ⁰ 30'	77 ⁰ — »	Bellingshausen, 1821. januárius 27.
	71 ⁰ 10'	106 ⁰ 54' »	Cook, 1774. januárius 30.
	67 ⁰ —*	120 ⁰ — »	Bellingshausen, 1821. januárius.

* Petermann's Mittheilungen 1897. januáriusi füzete.

Ha pusztán a sark felé való közeledést vesszük szemügyre, Cook (1774) óta csak két állomást találunk; 49 évig tartott, míg Weddell 3° 5'-cel (344 km.) jutott messzebb és ismét 19 évig, míg Ross az ismeretlen legszélsőbb határát 3° 55'-cel (437 km.) tolta odább. Azóta 54 év mult el minden haladás nélkül, sőt a nélkül, hogy tovább haladni még csak meg is kísérelték volna.

Azon idő körül, 1773-ban, mikor Cook azt hitte, hogy elérte a netovábbat, az északi félgömbön Phipps kapitány, a későbbi Mulgrave lord, a Spitzbergáktól északra 80° 48'-nyi szélesséig jutott. Ezt a szélességet talán már előbb is elérték csetvadászok, sőt bizonyos Cornelis Roule-ról azt állítják, hogy a XVIII. század elején Novaja-Zemlya délkörében 84¹/₂ vagy 85⁰-ra is eljutott. Csakhogy ez adatok

megbízhatatlanok ép úgy, mint Clark és Bateson állítása, kik azt mondják, hogy Phipps 1773-ban többel mint 1°-al győzték le. Az északi sark felé való előhaladás hiteles története csak 33 évi megszakítás után folytatódik ismét a két Scoresby utazásával a Spitzbergákra, a mikor 1806-ban 81° 30'-et értek el. 21 évvel később (1827) végezte Parry ugyanazon a vidéken örökké emlékezetes szánútját és az elért legnagyobb szélesség, 82° 45', 49 évig legyőzetlen maradt. Csak 1876-ban lépte át az ú. n. amerikai vonalon Markham és később Lockwood. A következő összeállításból látszik milyen lassú volt a sark felé haladás Nansen-ig, és hogy ő tekintetben is nagy eredményt ért el, olyan nagyot, mint a megelőző 120 év együttléve.

Phipps 1773	80° 48'		
Scoresby 1806	81° 30'	haladás	0° 42' = 78 km.
Parry 1827	82° 45'	»	1° 15' = 139 ¹ / ₂ »
Markham 1876	83° 20'	»	0° 35' = 65 »
Lockwood 1882	83° 24'	»	0° 4' = 7 ¹ / ₂ »
Nansen 1895	86° 14'	»	2° 50' = 316 ¹ / ₂ »

A szélességben való előhaladás 1773 óta tehát 607 km., vagyis valamivel csekélyebb, mint a déli féltekén.

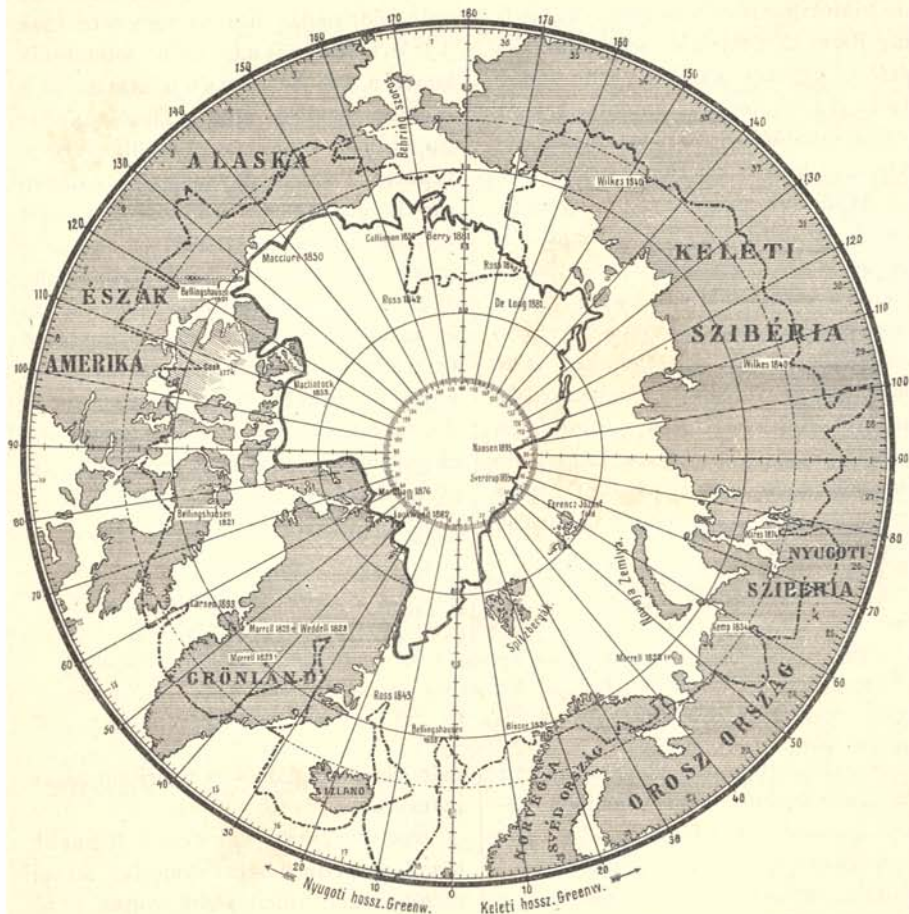
Természetesen nagy egyoldalúság volna, ha a sarki munkát csak ezzel a mértékkel mérnők. Úgy látszik, hogy a délsarki munka az északsarkit felülmulja. Minden esetre kiterjedtebb volt, de csak azért, mert más alapból indult ki. Oly szélességekben kezdődött, a hol még a világforgalom sem talál akadályra, és olyan szélességekben végződött, melyeket az északsarki ellenlábásoknál már Cook idejében meghaladtak. Semmi sem világítja meg ezt az ellentétet jobban, mint az a tény, hogy ugyanazon a földrajzi szélességen, melyet délen csak Ross ért el, a Spitzbergákon

már vendégfogadó van nyári vendégek számára.

Az északsarki vidéken a legújabb norvég expedícióig az Amerika északi részében tett fölfedezések voltak a fő földrajzi eredmények. Grönland belsejének feltárását, az utolsó évtizedek munkája, csak néhány ponton kezdték meg. A sarki tengert csak Grönlandtól a Jeniszej torkolatáig és északnak Spitzbergáig és a Ferencz József-földreig járták különböző irányban át, tehát csak itt ismeretes minden részében. Erre a 80 és a 180 keleti fokok közt olyan tengerrész következik, melynek kikutatása körülbelül ugyanazon a ponton van, mint a Szaharáé, t. i. nagy távolságban egymástól egyközű utak szelik át. Az

egyik útirány a szibériai partok mentén halad, a másik pedig a »Jeanette« és a »Fram« útja. A mi köztük fekszik, az Új-

Szibériai szigetek kivételével, ismeretlen. Wrangel-földtől kezdve a még érintetlen központi terület határa mindinkább a

A — vonal az északi sarki, a - - - - vonal a délsarki, ember-nem-járta, ismeretlen tájak határa.

partokhoz közeledik; az északamerikai oldalon Halkett és Bathurst fokok közt tényleg ma sem vagyunk messzebbre, mint a mennyire az oroszok voltak 100 évvel ezelőtt szibériai partjaikon.

Ha kiindulva Nansen legmesszebb pontjától, az elért legnagyobb szélességeket nyugatról keletnek követjük, a Beauford-tóig fokozatos fogyásra, innen ismét lassú növekedésre találunk.

86° 14' É.	95° — K.	Nansen, 1895. április 7. (szánon).
85° 57' »	66° — »	Sverdrup, 1895. október 16. (»Fram« hajón).
83° 24' »	44° 5' Ny.	Lockwood, 1882. május 13. (szánon).
83° 20' »	63° 5' »	Markham, 1876. május 12. (szánon).
77° 43' »	116° 19' »	Macclintock, 1853. június 14. (szánon).
71° — »	138° 5' »	Macclure, 1850. augusztus 18. (»Investigator« hajón).

73° 23' É. 164° — Ny. Collinso n, 1850. augusztus 27. (»Entreprise« hajón).
 73° 44' » 171° 48' » Berry, 1881. szeptember 19. (»Rodgers« hajón).
 77^c 46' » 152° — K. De Long, 1881. június 25. (szánon).

A délsarki határvonal sokkal szabálytalanabb és két, majdnem szembe fekvő legmagasabb pontja van.

A két sarkvidéken végzett munka összehasonlítására szolgálhatnak még a következő számok :

	Északon	Délen
A határvonal legnagyobb szélessége	... 86 ^o 14'	78 ^o 10'
» » legkisebb »	... 70 ^o —	60 ^o —
» » közepes* »	... 78 ^o 41'	66 ^o 30'
Az érintetlen központi terület**	... 5 millió km ²	21·4 millió km ² .

A Nansen-féle útvonal déli oldalán még ki nem kutatott területet nem tekintve, a teljesen ismeretlen sarki vidék északon még mindig akkora, mint európai Oroszország, délen pedig kétszer akkora, mint egész Európa.

Mikor Stanley 1877-ben a Kongó mentén tett útjáról visszakertült, minduntalan hallatszott, hogy most már Afrikában nem szerezhetők fölfedezői babérok és hogy elérkezett a részletes munka ideje, a mely munkára persze a legtöbb afrikai utazó nem termett reá. Ugyanez a hiba és veszélyes nézet merül fel az északsarki vidékre nézve is Nansen visszatérte óta és itt sem lehet ellene eléggé élesen harcolni.

Stanley és Nansen eredményei bizonyos fokig párvonalba állíthatók. Miután éveken át hiábavaló volt az erőlködés, hogy ott Afrika egyenlítői belsejének, itt a sarki világ belsejének rejtvényét megoldják, mindkét fölfedező egy csapással megvilágította a homályt. Csak hogy Nansen tudomány tekintetében sokkal magasabban áll, mint Stanley és győzelmét nemcsak bátorságával és elszántságával, hanem okos számíttással és új kutató módszerek alkalmazásával érte

* Az ismeretlen rész területéből számítva.

** Trognitz B. számítása térkép alapján.

el. De ha útja az északsarki központi terület határait jelentékenyen megsűkítette is, ezek a határok kitöltve még sincsenek. Semmisem volna visszásabb, mint most ölbe tenni kezünket, a helyett, hogy Nansen megbecsülhetetlen tapasztalatait új kutatásokra használnók. Vannak ugyan, a kik kicsinyléssel beszélnek a sark elérésére irányított törekvésekről, mintha egészen jogosulatlanok volnának. Nem várjuk természetesen, hogy azokon a pontokon valami egészen különösre akadjunk, a mint azt is tudjuk, hogy az egyenlítő geofizikai jelentősége sincs összhangban matematikai jelentőségével. A sark felé törekvés nem egyéb, mint hogy az ismeretlen határait mindinkább megsűkítsük, míg végre egészen megszűnik. Csak akkor mondhatja magáról az ember, hogy a a Föld ura, ha mindenüvé betette a lábát.

Az északsarki területen főleg az amerikaiakra háramlik az a kötelesség, hogy földrészük északi részén a kutatásnak körülbelül másfél évszázad óta nyugvó munkáját ismét folytassák. Ha itt, mint sejtjük, több szárazföld nem fedezhető is fel, annál fontosabb vízrajzi feladatok várnak megoldásra: mennyire terjed nyugaton a keleti mélyebb tenger, minők az áramlás viszonyai stb. efféle.

A délsarki területen természetesen számosabb és változatosabb a feladat. Már előre tisztában kell lennünk azzal, hogy a problema melyik oldalát akarjuk megfogni. Ha a sarki földségről szándékunk felvilágosítást szerezni, legcélszerűbben az 1841- és 1842-iki Ross-féle expedíciók színteréből indulunk ki. Itt a jég állapota, úgy látszik, igen állandó. 1841. januárius 1-én Ross $66^{\circ} 32'$ d. sz., $169^{\circ} 45'$ k. h. nál jutott a rögös jég gyűrűjének széléhez és januárius 9-ikén $69^{\circ} 15'$ d. sz., $176^{\circ} 15'$ k. h. alatt ért ismét szabad tengerre, mely tudvalevőleg a nagy jégfalig terjedt. A Kristensen vezetése alatt álló »Antarctis« gőzös 1894. december 7-ikétől 1895. januárius 14-ikéig a rögös jég övében mozgott a $65^{\circ} 11'$ d. sz., $168^{\circ} 39'$ k. h. és $69^{\circ} 50'$ d. sz., kb. 175° k. h. pontok közt. Ez a megegyezés annál inkább figyelemre méltó, mert a két nyár időjárásának egymástól lényegesen különböző jelleme volt. 179° k. h. alatt a jégöv Kristensen szerint legkeskenyebb, úgy hogy itt nehézség nélkül be lehet jutni a Victoria-földtől nyugotra fekvő nyílt öbölbe. Ha valahol lehet délsarki kontinenst sejtteni, akkor csakis itt, hol egyrészt a Victoria-

földhöz a Wilkesföld csatlakozik, másrészt a jégfal északnyugoti részén magas földség nyomaira akadtak.

Ha annyira akarunk a déli sarkhoz jutni, a mennyire lehet, Weddellnek 1823-ból való nyomait 30 és 40° ny. h. közt volna tanácsos követni.*

Ha végül inkább új utat akarunk választani, akkor Neumayer terve, mely a Kerguelen-irányt ajánlja, minden esetre a legcélszerűbb.

De bárhol fog a délsarki kutatás folytatódni, első sorban az a legfontosabb, hogy újabb módszereket használjanak. Hogy ezek mit eredményezhetnek, a Nansen-féle expedíció olyan alaposan megmutatta, hogy a poláris konzervatívizmus, mely Nansen vállalkozását is már csirájában szívesen elfojtotta volna, nem fogja egyhamar fejét felemelni.

DR. LAKITS FERENCZ.

* Ez utazásnak, valamint általában a két sarkvidéken tett fölfedezéseknek története bővebben olvasható Dr. Simonyi Jenő-nek »A sarkvidéki fölfedezések története« című munkájában, a mely a Társulat kiadásaiban mint a Könyvkiadó-Vállalat XXXIX. kötete 1890-ben jelent meg.

SZERK.